

Socialdepartementet
Regeringskansliet
103 33 Stockholm

s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se

Diarienummer: S2023/02794

2024-02-19

Attentions svar på remissen Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40)

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras familjer. Vi företräder personer med egna funktionsnedsättningar, anhöriga och personal som möter våra grupper inom till exempel skola, vård, socialtjänst, arbetsförmedling och Försäkringskassan. Bland våra medlemmar finns personer med adhd, autism, Tourettes syndrom, språkstörning samt personer med nedsatt förmåga att läsa, skriva och räkna. Attention har omkring 20 000 medlemmar och ett 50-tal lokala föreningar runt om i landet.

Attentions kommentarer kring utredningens förslag

Utredningen har haft i uppdrag att:

- ta ställning till om Sverige bör ratificera det tredje tilläggsprotokollet till Barnkonventionen som en individuell klagomålsmekanism.
- föreslå åtgärder som säkerställer barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen i svensk lagstiftning samt
- se över möjligheter att staten bidrar till att etablera barnombud inom civilsamhällesorganisationer.

Utredningen har föreslagit att Sverige bör ratificera det tredje och frivilliga tillägget till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande. Vidare presenteras hur barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen ska kunna säkerställas i svensk lagstiftning. Utredningen har också lämnat förslag att staten ska möjliggöra etablering av barnrättsbyrående som tillhandahåller oberoende barnombud inom civilsamhällesorganisationer.

Attention har genom medlemmar och projekt under lång tid fått vittnesmål om den extra utsatthet som många barn och unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har. Vi vet också att barn och unga med NPF i högre utsträckning än andra barn, är beroende av

samhällets vård och omsorg. Bland barn som är placerade med stöd av LVU på Statens institutionsstyrelse är till exempel gruppen överrepresenterad (Socialstyrelsen, 2019). Samtidigt som många barn och unga med NPF har behov av stöd finns det stora kunskapsbrister om diagnoserna i samhället i stort och hos de myndigheter och beslutsfattare som ska hjälpa och stödja. Detta riskerar att leda till missförstånd kring beteenden, brister i bemötande vilket i sin tur leder till en brist på tillit hos barn och unga gentemot myndigheter. I värsta fall riskerar det att leda till att beslut fattas baserade på felaktiga grunder. Yngre barn, som sällan själva har möjlighet att föra sin egen talan eller göra sin röst hörd, är särskilt utsatta.

Barn och unga som har kontakt med myndigheter och vårdgivare vittnar om brister i bemötande och delaktighet. De beskriver upplevelser av att inte blivit lyssnade på eller sedda. De har beskrivit att de inte har fått information, kännedom eller fått ta del av beslut som fattats gällande dem och att de inte heller blivit tagna på allvar av de många vuxna runtomkring dem. I värsta fall handlar det om de vuxna som är anställda att ta hand om dessa unga.

Mot bakgrund av de många berättelser vi har fått till oss gällande den utsatta situation som unga med NPF befinner sig anser Attention att det är positivt att denna utredning har tillsatts och att den har fokuserat på att höra de ungas egna upplevelser. Vi är glada för att utredningen har gjort ett gediget arbete i att få ta del av många olika perspektiv, däribland unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar då dessa unga i stor utsträckning riskerar att ha kontakt med många olika delar av det offentliga. Det är inte ovanligt med samtidig kontakt med socialtjänst och psykiatri och att dessa kontakter kan handla om olika tvångsåtgärder. Därför ser vi positivt på att utredningen särskilt lyft förslag för att stärka barnens rätt att bli hörda och deras rätt att få ta del av information som rör dem själva.

Utredningens förslag kring att stärka ungas möjlighet att överklaga beslut gällande LVU, att få ett offentligt biträde och att överklaga beslut gällande särskilda befogenheter på SiS-hem för barn som är under 15 år ser vi som välkomna förbättringar. De barn och unga med NPF som befinner sig i placeringar eller på andra sätt inte har goda relationer med sina vårdnadshavare kan på detta sätt få ökat stöd från samhället med att få sina rättigheter tillgodosedda utan att vara beroende av vårdnadshavarens möjligheter att stötta och hjälpa dem.

Vi ser det också som mycket positivt med förslagen om att det i flera av lagarna skrivs in ett krav på att barnet eller den unga har rätt att ta del av information och beslut som rör dem på ett sätt som de kan förstå och att de som delger information och beslut måste säkerställa i den utsträckning det går att barnet har förstått den information som har lämnats, samt vid beslut som kan överklagas förklara även hur detta ska göras på ett sätt så att barnet förstår.

Vi är positiva till utredningens förslag om att stärka rättigheterna för barn och unga med beslut enligt LPT, LVU och socialtjänstlagen. Det är välkomna förtydliganden av barnens rättigheter i lagstiftningarna, dels gällande yngre barns möjlighet att få tillgång till ett offentligt biträde, dels ökade möjligheter för barn att själva få vara med vid domstolsförhandlingar, när det gäller beslut om något så ingripande som tvångsvård.

Ett viktigt förslag är också tydliggörandet i socialtjänstlagen att placeringar enligt SoL ska kräva ett formellt beslut med möjlighet till förordnande av offentligt biträde. I ett av våra

projekt om placerade barn och unga med NPF var det tydligt att många unga fick mycket bristfällig information om deras rättigheter och möjligheter när det beslutades om placering generellt men specifikt när det gäller placeringar enligt LVU på SiS.

Vi är också positiva till utredningens förslag att utveckla kunskap och verktyg för domstolars arbete med barnanpassade förfaranden samt utvecklande av metodstöd för kommunala och regionala informationslotsar. Här vill vi dock poängtera att många av de extra utsatta barnen har neuropsykiatriska diagnoser och annan psykisk ohälsa och psykiatriska besvär. Detta är något som måste tas i beaktande när man tar fram verktyg och metoder för olika offentliga aktörers arbetssätt och språkbruk. Kunskap om NPF, den vanligaste funktionsnedsättningen bland barn i samhällsvården, bör också vara en del av kompetensutvecklingen i arbetet med barnanpassat material.

Särskilt om förslaget att etablera barnombud

Utredningen fick i uppdrag att se över möjligheterna att staten bidrar till att etablera barnombud inom civilsamhällesorganisationer och har också gjort bedömningen att det finns ett behov av en aktör som kan ge stöd till barn med omfattande behov av hjälp och som av olika anledningar inte får det stöd som de behöver från vårdnadshavare eller andra vuxna i sin närhet. Utredningens förslag är att staten bör bidra till att etablera barnrättsbyråer inom civilsamhällesorganisationer som bedriver verksamhet med oberoende ombud.

Attention delar utredningens bedömning att det finns behov av en aktör som kan ge stöd till barn med omfattande behov av stöd och hjälp. Det är också viktigt att den aktören inte är densamma som de som är ansvariga för beslut som gäller för barnet och eller dennes familj, så som barnets socialsekreterare eller handläggare vid en myndighet. Med det sagt vill vi dock starkt betona vikten av att, som också utredningen lyfter, de andra åtgärder som samhället ska sätta in för att skydda, hjälpa och stötta barn i behov av stöd och dess familjer fortsatt behöver prioriteras och utvecklas. Barnombud får inte vara ett sätt för det offentliga att lägga över ansvar för information, stöd och hjälp till barnet på dem.

Vi vet att det i familjer med barn och unga med NPF kan finnas särskilda behov av stöd för hela familjen. Enligt forskning finns en stor ärftlighet när det kommer till NPF och inte sällan kan både barn och vuxna i familjen ha sådana diagnoser eller svårigheter. Den ofta ansträngda livssituation som många familjer med NPF lever i kan leda till att relationen mellan barn och vårdnadshavare bli komplicerad och familjesituationen ansträngd. Det är därför viktigt att det offentliga satsar på tidiga och förebyggande insatser till både barn och vårdnadshavaren för att förebygga att problem växer sig så stora att livssituationen blir alltför utmanande. Det handlar både om att eliminera de brister som vi vet finns vad gäller kunskap, kompetens och förståelse hos det offentliga, men också om att se till att skolan fungerar och att socialtjänst och hälso- och sjukvård hjälper familjerna att förstå och hantera de svårigheter som funktionsnedsättningen innebär.

Av våra medlemsundersökningar framgår att många offentliga aktörer har briser när det gäller att förstå, stödja och kommunicera med personer som har kognitiva svårigheter. Om dessa brister rättas till kan bemötandet av både barn och vårdnadshavare förbättras och en del av de svårigheter som utredningen påvisar undvikas.

Utredningen har i betänkandet resonerat kring fördelar och nackdelar med att lägga ansvaret för barnombud på det civila samhället och har i överväganden kommit fram till att fördelarna med detta överväger nackdelarna. När det kommer till barn med NPF så har de ofta många olika kontakter med det offentliga på grund av deras funktionsnedsättning. Det är många personer och många kontakter och det är dessutom stor omsättning av personal i många av de verksamheter som barn med NPF befinner sig. Attention har länge arbetat för att minska antalet personer som personer med NPF ska behöva ha kontakt med då alla dessa kontakter också skapar samordningsproblematik och tar tid från barnet och familjen. Dessutom innebär varje ny vuxen i barnets liv också en person som kan göra en egen bedömning eller tolkning av barnets behov och situation. Mot bakgrund av de många kontakterna är inte ovanligt att vårdnadshavare måste lägga många timmar på att samordna och hålla kontakt med alla aktörer. För ett barn som inte har någon vårdnadshavare eller vuxen i sin närhet som kan stötta i detta har ett väldigt stort behov av att få stöd att samordna kontakterna och tolka de handlingar, beslut och dokument som gäller barnet. Barn och unga med NPF som saknar detta stöd från sina vårdnadshavare, beskriver att de själva ofta behöver hålla i kontakter och tolka mellan verksamheter och att de har ofta väldigt många vuxna att förhålla sig till. Allt från handläggare, vårdpersonal och/eller boendepersonal, kontaktpersoner m.m. Alla barn klarar inte det och behöver då få hjälp av någon annan som kan samordna och hålla i kontakterna och också hjälpa barnet att förstå de handlingar och beslut som fattas.

Det finns, som utredningen också angett, redan aktörer som tillhandahåller stöd för vissa grupper i samhället som är i behov av stöd och samordning. Bland annat personligt ombud som vuxna med psykiatriska besvär kan få hjälp av. Det finns också olika projekt som pågår kring utvecklandet av personligt ombud för unga under 18 år med psykisk ohälsa. Det hade varit intressant om utredningen tydligare hade undersökt alternativa möjligheter att bygga på en redan etablerad verksamhet som har liknande syfte som barnombuden.

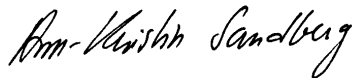
Något som vi hade önskat att utredningen hade redogjort mer för och även gett tydligare förslag kring är hur dessa barnrättsbyråer eller organisationer som tillhandahåller barnombud ska kvalitetsgranskas och hur det ska säkerställas att de har rätt kompetens för att stötta barn som exempelvis har neuropsykiatriska diagnoser. Som vi tidigare nämnt har dessa barn och familjer särskilda sårbarheter och kompetens kring diagnoserna och hur funktionsnedsättningen tar sig uttryck är ofta helt avgörande för att ge barnet rätt förutsättningar. Förslaget att Socialstyrelsen ska utvärdera verksamheterna och att verksamheter ska bli återbetalningsskyldiga om organisationen inte följer de krav som ställs innebär att man kan agera först i efterhand om en aktör inte klarar sitt uppdrag. Ansvarsutkrävandet är svårare när det gäller en civilsamhällesorganisation i jämförelse med myndighet. Attention vill därför tydligt lyfta vikten av att det måste ställas tydliga kvalitetskrav på den aktör som slutligen blir ansvarig för barnombudsverksamhet och hur viktigt det är att de aktörer har kompetensen att möta de barn i behov av deras stöd.

Utredningen har bedömt att Socialstyrelsen ska ansvar för utvärdering av försöksverksamhet för barnombud inom civilsamhället men att myndigheten ska ta hjälp av bland annat Barnombudsmannen som expertmyndighet i frågan. Attention anser att Barnombudsmannen som expertmyndighet inte bara ska fungera som en stödjande aktör till Socialstyrelsen utan att Barnombudsmannen även bör ansvara för kvalitetsgranskning och utveckling av kunskap och

kvalitet motsvarande den roll som Diskrimineringsombudsmannen har att ha dialog och stötta antidiskrimineringsbyråerna runtom i Sverige.

Slutligen vill Attention också lyfta farhågan att den ersättning som staten erbjuder inte kommer räcka till det behov som finns och alla barn som är i behov av ombudens hjälp och stöd i praktiken inte kommer kunna få det.

Attention är i grunden positiva till att det ska finnas möjlighet för barn med stora behov av stöd och hjälp, och som inte har någon vårdnadshavare eller annan vuxen i sin närhet som kan ge den hjälpen, skulle kunna få det från en annan aktör. Det ökar jämlikheten och möjligheten för alla barn att få samma stöttning oavsett hemförhållanden. Dock vill vi särskilt framhålla de risker som vi ser för vår målgrupp att de riskerar att gå miste om rätt stöd och hjälp ifall det inte säkerställs att det finns NPF-kompetens och hög kvalitet på stödet från de verksamheter som ges uppdragen att bli barnombud.

Ann-Kristin Sandberg
Förbundsordförande